

Xtidx te balaal näj xmbaalni

El tlacuache y su comadre

**Didxsaj (zapoteco) de
Mitla, Oaxaca**

Xtidx te balaal näj xmabaalni

El tlacuache y su comadre

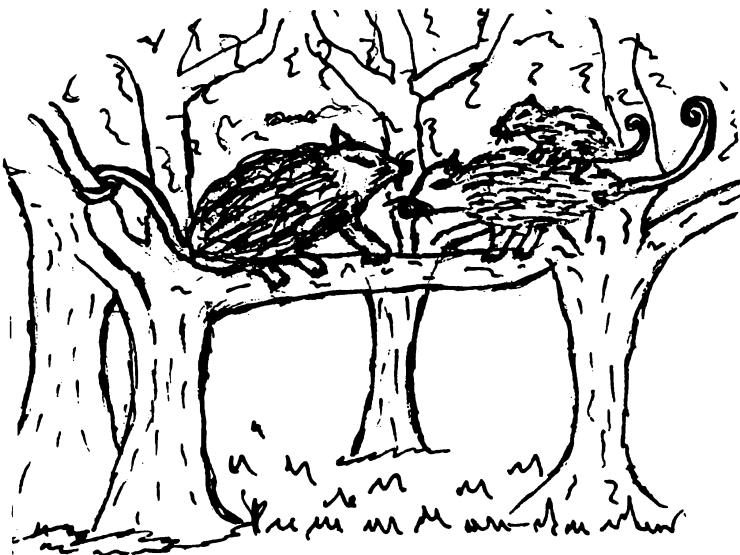
Didxsaj (zapoteco) de Mitla, Oaxaca

Joel González López

Redactora y dibujante: **Elizabeth González Olivera**

Asesores Lingüísticos: Morris Stubblefield, Carol Miller
de Stubblefield

Versión preliminar
Noviembre de 2006
25 ejemplares

G guyu' te huält te balaal nani guyu' te xi'nni.

Balaalre rbaduxh lajzni, sa'csi ni'c najc xingalooni.

Dxejcti bejn balaalga näjza chäälni xhigab tiobnis balalbäz, ni'cni räjpni:

—¿Chucha ni'c sac chanä xi'nnu tiobnis?

Bensa'creni xhigab dxejc räjp
balalgunaaga:

— Ananä, dad lion gac xmbaalnu. Sa'csi laani najcni manro, dxejc guiraa reman rdxejbreni lion.

Che gojl ste dxej, huijreni rolijz dad lion, te
huiganrenini chanäni balalbäz tiobnis.

Dxejcti räjp dad lion:

—Rbaduxh lazä baletu narä. Xhet najcdi
chanä balalbäze' tiobnis.

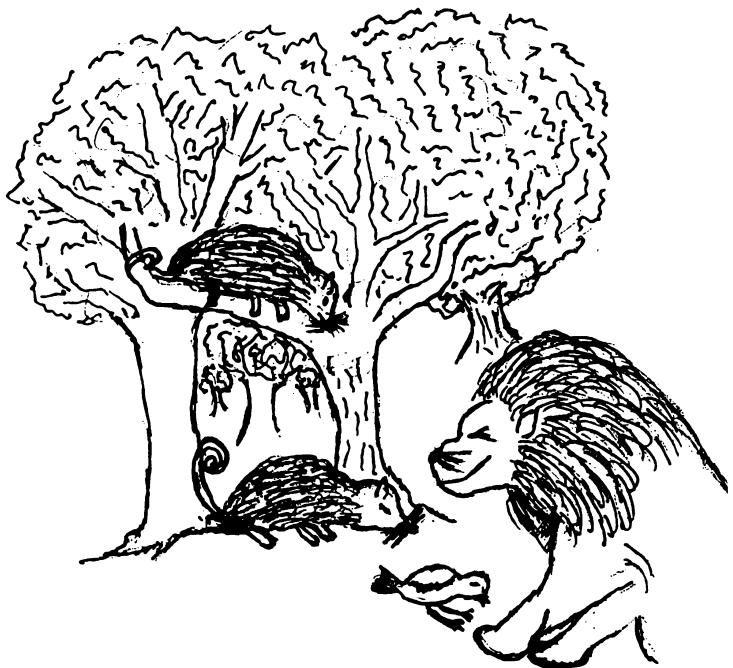

Che bidzujn dxej nani tiobnis balalbäz,
huijreni te gurobnis balaale'ga.

Dxejcti huinäreni mbal lion rolijzreni te
gauni yäjt.

Nen xyudäj balalgunaaga, basoobni te
guidbäze' nani huica' balalniguüiga.

Badeedreni guide'ga lo xmbal lionreni.

Che bahuüi mbal lion lo guide'ga,
baxhijzni, räjpni lo balaal:

—¿La naalu scree rajwni bäääl ä?, gudaa te
fiilu xhoni rajwni bäääl.

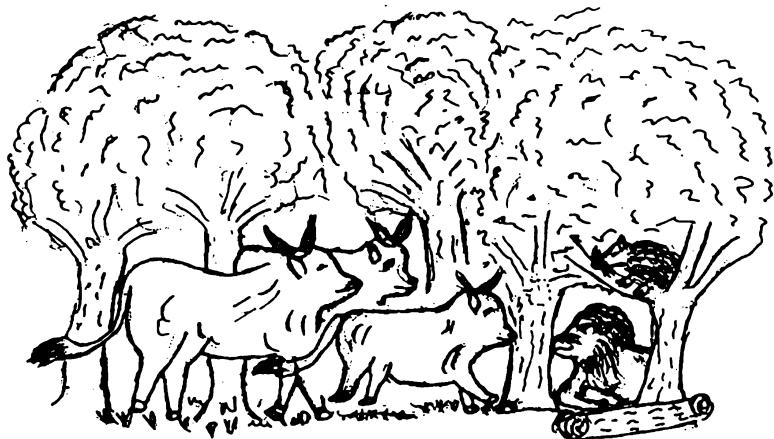
—Mbaj mbaal, do'ä te fiä.

Dxejcti sääreni nejz **nen** dajn satiilreni te
man.

Che bahuiireni tre' gaii gon lo te yuj, dxejc
räjp lion lo xmbaalni:

—Bahuiitis xho gunä te guisieedlu.

Dxejc guläjzni bidzungajxh te gon lojni,
dxejcti bitiäjsni loj gonga, bagu'tini.

Dxejc räjpni lo xmbal balaalni:

—Cua' mbaal, cua' bäältis ni rlajzlu.

—M baj mbaal, najsini ananä xho rajwni
bäääl.

Niluxh balaal ziitis gonga gujc cua'ni.

Che bidzujni roliznä räjpni lo chäälni:

—Najsi ä!, abaseed mbal lion narä xho
rajwni bäääl. Naj guixeeli guisloj chaca'ä bäääl
si'c naj mbal lion.

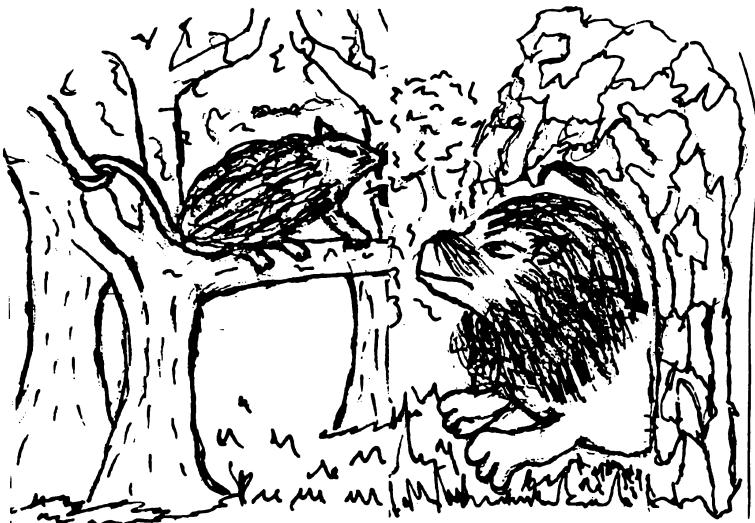
Che gojl ste dxej, räjp balaal lo chäälni:
—Asiälä, chaca'ä bääł guidaunu.
—Mbaj, na'c gaclaalu.
—Na'di naguejzgajc agubiä, te jiädnä
xhidal bääł guidaunu.

Sä'ti balaal nejz cadro huinä lionni.
Che bidzujni cadro tre' regon.
Dxejcti guläjzni bidzujngajxh te gon lojni,
¡che bitiäjsni lo gon!
Niluxh manbäz balaal, ni'cni huitejbni
meer lo xca'ch gonga, huigastini lo ca'chga te
parsi gujtni.

Che gojl balti dxej cayu' balalgunaa
yärsia', rujti chäälni guidzujn, dxejcti huitiilni
xmbal lionni, dxejc räjpni lojni:

—Mbal lion, siädniä lo guejblu gajd xmbal
guejblu guidzujn. Agujc balti dxej satiilni bää'l
guidaunu, niluxh gajdni guibi', lacti cayu'ä
yärsia'.

—¿Caro sä xmbaalä, ni'cni gajdni guibi'?

—Si'c najni bää'l saca'ni, si'cni baseed
guejbluni, niluxh gajdni guibi'.

—Na'c chu guejblu yärsia' maal, narä
chanä guejblu chotiiilnu mbaal.

Säätireni nejz lo nezyuj, che bahuii lion lo te gon, dxejc räjpni lo xmaalni:

— Bahuii maal; ambaal sojb yejc xca'ch gonga, per agubijdz mbaal.

— Niluxh nurnu cabäjsnu bää'l, luxh laanni agubijdzni.

Ladejtzreni gubi'reni, sa'csi agujt mbaal balaal. Dxejcti räjp mbaal lion lo xmaalni:

— Xhi modni maal, agujt mbaal. Rlajzni niujni si'c te manro, niluxh dini niujn xhigab najcni te manbäz.

Resumen:

Este es un cuento que trata de un tlacuache, que al querer cosas grandes, se olvidó de su tamaño y sus fuerzas. Por eso, quiso igualarse a su compadre, lo cual le llevó a un triste final.

